

Látáskultúránk helyzete és feladataink

A különböző művészeti ágak területén vizsgálva közizlésünket, örömmel állapíthatjuk meg irodalmi izlésünk fejlettségét, magas szintjét. A zene területén azonban már eléggé polarizált szélsőségekkel találkozunk. Az opera- és hangverseny-látogatók bővülő tábora mellett igen széles rétegben vannak jelen azok, akiknek számára a zenét csak a tánczene, gyakran annak is a kevéssé színvonalas száma jelentik. Látáskultúránk és ezen belül képzőművészeti izlésünk elmaradottsága viszont — egy egészen vékony rétegtől eltekintve — sajnálatosan általánosnak mondható. Szinte állandó országos gyakorlattá vált az utóbbi években a felállított köztéri szobrok körüli meg nem értés, sőt nemegyszer a botrány határát súroló tömegelégedetlenség. Látáskultúránk más területén pedig gyakran tapasztaljuk, hogy a kritika által értékelt és nemzetközi fesztiválokon díjat nyert filmek hazai közönségünk előtt sora buknak meg. Vagy még inkább sarkítva a nézőpontot, az édeskés diványpárnák és igény nélküli falvédők a boltokból otthonokba vándorolnak és a finomkodó porcelánok lakásban betöltött hegemon szerepe mind lakáskultúránk nyugtalanító állapotáról beszélnek.

Nem tekinthető megnyugtatónak az sem, hogy a munkások és parasztok többsége, a szocialista brigádmozgalom dicséretes, de eléggé elszórt kezdeményezésén túl, rendszeresen alig kerül kapcsolatba a képzőművészettel. E vonatkozásban tehát, nemhogy az izlés korszerűségéről, de még az igény jelenlétéről is csak szórványosan beszélhetünk.

Mindez nem véletlen. Részben a művészeti ág, a képzőművészet specifikumával, térbeliségével van kapcsolatban. Oda kell menni a műhöz, mert a teljes hatást csak az eredeti alkotás nyújtja. Ez a sajátosság nehezíti a képzőművészet tömegkommunikációs lehetőségeit is. A könyv, a rádió, hanglemez az irodalom és zene számára nagyszerű tömegkapcsolat-teremtési lehetőségek. A képzőművészet számára csak közvetett eszköz (könyv, de az is általában drága, vagy egyáltalán nem használható rádió, hanglemez). Új, de korlátozott (plaszticitás színek) és eddig kevésebben ki nem használt lehetőséget kínál a televízió.

Utoljára, de egyáltalán nem utolsósorban és nem elhanyagolhatóan, látáskultúránk — ideértve most már a képzőművészetet is — a környezetesztétikát is — ilyen mérvű elmaradottsága közoktatásunk, iskolapolitikánk szemléletének és gyakorlatának is következménye.

Művelődéspolitikánk mai napig sem reagált megfelelően arra a döntő változásra, amely századunk kultúrájában éppen a vizualitás fokozott érvényre jutásával bekövetkezett. A középkorban a kép, a látvány széles körű hordozója volt a kultúrának, sőt az ideológiának is, annak természetes következményeként, hogy írni-olvasni csak elenyésző kevesen tudtak. A könyvnyomtatás felfedezésével és az írás-olvasás elterjedésével a gondolatviszonyok első helyre, válik uralkodóvá az európai kultúrában. A XIX. sz. a fényképezés felfedezésével megteremtí a technikai alapját a vizualitás újabb jelentkezésének. Ez a XX. században a film és a televízió útján napjainkban válik százmilliók élményévé, művészetévé.

Ennek a rendkívül jelentős változásnak a konzekvenciáit művelődéspolitikánk másfél évtizeden át nem vonta le. Az utóbbi években történt csak valami, de az eredmény még mindig kevés. Visszaállították a hosszú időn át száműzött rajzot és művészettörténetet a gimnáziumok tantervébe. Mód nyílt bizonyos film — a tankönyv miatt sajnálatosan inkább filmtéchnikai, mint esztétikai — ismeretek nyújtására. Bővült a képzőművészeti szakkörök hálózata, filmbarát körök alakultak. Felmerült annak a gondolata, hogy kéthetenként megjelenő művészeti lap induljon. Ez a terv azonban a megvalósulásig nem jutott el.

Nemcsak olvasni, hanem látni is meg kellene tanítani az ifjúságot és a felnőtteket egyaránt. Mi lenne a feladatunk, hogy a kétségkívül meglevő lemaradást megszüntessük? A művelődésügy egységesen gondolkodva a népművelésnek kellene az eddigienél jóval többet vállalva szolgálni a látáskultúrát. Rá kellene döbbernünk, hogy látáskultúránk formálásának, a vizuális nevelésnek milyen óriási lehetősége, hatóeszköze a televízió. Az alkotó folyamat nyomkövetésétől tárlatlátogatásokig, műalkotás-elemzéseken át képzőművészeti és filmvitáig, az új lakberendezési, iparművészeti és használati tárgyak bemutatásán és azok értékelésén túl, köztéri szobrok bemutatása, értékelése, a korszerű épületek szépségének feltárása, mind-mind olyan feladatok, amelyeket csak a televízió tud széles körűen és leghatékonyabban megoldani. Persze nem szabadna megelégedezni a jelen mellett a múlttal, a művészet fejlődési folyamatának bemutatásáról sem. Ezen a területen történt egyébként eddig a legtöbb.

A látáskultúrához tartozik a természet is. Hívjuk fel a figyelmét hazánk tájaira, a természeti kialakulás magyarázatától a morfológiai, növényi, állattani érdekességekig és esztétikai értékekig. Féreértés ne essék, sok emlékeztet képzőművészeti élmény kapcsolódik már eddig is nem egy televíziós adáshoz, de sokkal többet is tehetne és kell is tennie a televízióknak.

Az e területen végzett izlésformáló munka jelentősége nemcsak abban van, hogy korunkban a vizualitás fokozott hangsúlyt nyert, hanem ezen túlmenően az egyéniség sokoldalú kibontakozásának, gazdagodásának egyik lehetőségét is magában hordja. Nemcsak arról van szó, sőt elsősorban nem arról van szó, hogy tudom, ki festette az *Éjszaki orjáratot*, ki mintázta a *Táncosnőt*, ki rendezte az *Éjszakát*, sokkal inkább arról, hogy a nagy alkotók felfedezéseiből a képekkel, szobrokkal, épületekkel, filmekkel való találkozás során valamit egyéniségünkbe olvasztunk.

Márky Imre

H. Gyurika köszöntője

Piros kedv fittyet hány fák közönynek...
Borús időknél morduló telén;
Derűs reménnyel tündökölsz felém;
Nem víz keresztel, most borral köszöntlek.

Mohón szívű drága nedvek dús nedűjét...
A harmatos tej (nyújtja anyamell)
Szagosan meg izes, mint a karamel,
Fogatlan inyre gyöngyözőn terül szét.

Ha majd fogas, nagy kérdések gyötörnek;
Légy bölcsé-hőse gyászának és gyönyörnek;
Ahol te vetsz, ott csak kaszár arat.

Öreg költő, ki már búcsúzni készül,
Egyet kurjant meg biztatón, vitézül:
Jövendőnk gátján állj meg a sarat!

Körülöttünk minden szín és vonal, térés mozgás. Nem öncélú ismeretterjesztés tehát mindez, hanem mint emlé-

tettük, az egyéniség sokoldalú fejlesztésének és gazdagításának útja, és a népművelés munkásainak vállalniuk kell ezt a feladatot.

A munka és a feladatok nemcsak a televízióra várnak, hanem a népművelés helyi szerveire, munkássáira is. Itt vannak például a képzőművészeti ismeretterjesztő előadások. Többször megállapítottuk e forma túlhaladottságát, válságjelenségeit, amiben van igazság, de a képzőművészeti ismeretterjesztés területén csak most jutottunk el oda, hogy jó minőségű, színes diák-kal végre korszerűen szemléltethetünk. Most mondani le tehát arról a lehetőségről, amikor az eddiginél sokkal nagyobb hatásokkal tudjuk szolgálni céljainkat, nyilván oktalanság lenne. Úgy hiszem, bátran élhetünk a tematika eddiginél nagyobb változatosságával. Az általános kronológiai, fejlődéstörténeti áttekintés mellett kövessük a változó korok emberét a test és az arc szépségének meglátásában, a táj vagy a munka koronként változó megjelenítésében. És fokozhatjuk egy-egy kor művészetének megértését, a társ-művészetek segítségül hívásával is. Az előadások mellett nyilvánvalóan hatékonyak a hallgatóság felkészültségéhez, érdeklődési köréhez alkalmazkodó tárlatvezetések, műemléki séták. A környezetesztétika területén talán egy-egy áruházi bemutató vagy kiállítás alkalmával is élnünk kellene az esztétikai figyelem felhívásával.

Az igény felkeltését jól szolgálja a Csongrád megyei Népművelési Tanácsadó által kezdeményezett — és reméltem nem abbahagyásra ítélt — *Falusi Képzőművészeti Napok* megvalósítása. Az Apátfalván és Mindszentén eddig lebonyolított ilyen rendezvények hasznosságuk mellett szórakoztatóak is voltak a résztvevők számára. A megrendezett kis kiállítás szakszerű tárlatvezetése után, szellemes tematikájú vetélkedő következett. A vetélkedő nem a lexikális ismeretekre, hanem a tárlatvezetéssel kapcsolatban elhangzottakra és alapvető vizuális érzékre, ügyességre épült.

Munka tehát van bőven, de gyakran vetik fel és joggal a kérdést, *van-e eredménye* az ismeretterjesztők izlésformáló munkának és az érte hozott anyagi áldozatnak?

A kedvező vagy kedvezőtlen előjelű szubjektív élmények, következtetések helyett erre a kérdésre a tudományos vizsgálat válasza a döntő. Ez pedig határozottan igenlő. Az utóbbi időben örömdetesen szaporodó művelődés és izlés szociográfiai vizsgálatok egyik legértékesebbjét végezte a múlt évben Váserhelyen a Népművelési Intézet. A tapasztaltakról Bánszky Pál, az intézet osztályvezetője, a vizsgálat vezetője számolt be a Társadalmi Szemle ez évi 8—9. számában. Eszerint a felmérés egyik kérdése arra vonatkozott, hogy változott-e a megkérdezettek véleménye a televíziós adás, hírlapi közlemények, viták után a vásárhelyi Szántó Kovács-emlékműről. A megkérdezett tanulók 88 százalékának, az értelmiségiek 42 százalékának, az alkalmazottak 31 százalékának, a munkások 27 százalékának és a parasztok 21 százalékának változott a véleménye. (Pedig itt az esztétikai megítélésen túl egyéb tényezők — portrépszerűség igénye — is bonyolulttá tették a helyzetet.) Megvan tehát a hatékonysága az izlésformáló munkának. Ez nemcsak a népművelőknek ad önbizalmat, de az érv a feladat támogatásának szükségessége és érdekessége mellett is.

Még csak egyetlen érintőleges mondat a látáskultúra, elsősorban a képzőművészeti izlésformálás mostohaságáról. A magyar hetilapok és folyóiratok sorában találkozunk az *Élet és Irodalommal*, az *Élet és Tudománnyal*, de nincs *Élet és Művészet*. És további sajátos helyzet, hogy van Költészet Napja, de nincs napja a Művészetnek, holott nyugodtan lehetne hete is, hiszen olyan szerteágazó.

Nem kívánom tovább folytatni a gondolatokat, hiszen e sorok korántsem a teljesség igényével kerültek papírra. A maguk rapszodikusságában sokkal inkább a gondolat ébresztését kívánták szolgálni, mint a részletes elemzést és feltárást. Gondolatébresztést egy régen esedékes és a közeljövőben megrendezésre kerülő ankét előtt, amely e kérdésekkel, a látáskultúra problémáival foglalkozik országos jelleggel. És szeretnénk remélni, hogy *ugyanilyen eredménnyel* is.

DÖMÖTÖR JÁNOS

Fendekel Judit

A PANOFIX

Hetek óta várták a pénzt, már belefáradtak a várakozásba. Azt is tudták, hogy körülbelül 2 ezer forintot kapnak, s 2 ezer forintot még sose kerestek egy összegben. Télikabátra szánták, valami megbízható konfekciókabátra, a maradék még kiadott volna néhány apróságot Gézának és a gyerekeknek.

Aztán kedd reggel, véletlenül éppen szabadnapos volt, megérkezett a pénz. De nem 2 ezer forint, ahogy előre számították, hanem 2870. Egy huszast a postásnál hagyott, a többi — 26 darab 100 forintos, 4 darab 50 forintos és 5 tízes — szétterítette maga előtt az asztalon. Most tulajdonképpen nem is a 2 ezernek örült, hisz azt már hetekkel előbb elköltötték szigorúan praktikus holmikkra, hanem a gazdátlan 850-nek, aminek még nem volt helye. Gyerekkora óta megszokta, hogy kénytelenlen beosztás szerint éljen. Kezdetben van a szükséglet. Nem az igény, mert igénye olyasmire is lehet, ami nem feltétlenül szükséglete. Az igényt tehát, mint elhanyagolható luxuszempontot, nem vehette figyelembe. Ha nem a szükséglet, az komoly dolog.

Kenyeret venni például napról napra szükséglet, de szegedi vágottat vagy zsemlecsipót vásárolni már igény. A kikopott, foszlott szélű kabát helyett újat venni szükséglet, de drága importzsevekből szálonban csináltatni már igény. Szükséglet egy meleg tweedszoknya télire és hozzá két mér-

sékeltlen olcsó pulóver, lehetőleg kishibás az alkalmi áruházból. De angol-szövetszoknya divatos műszálpulóverrel olyan igény, ami nélkül még megvan az ember. S még a szükséglet sem az a fajta éhség, amit azonnal ki kell elégíteni. Az idén például elhatározzom, hogy jövőre új kabátot veszek. A nagy eseményre aztán egész éven át készülök, mert kabátot nem adnak részletre. Közben nézegetem a kirakatokat, és nagyjából elképzelem a kabátot. Lehetőleg szürkének képezelem, mert az semleges szín, néhány évre rábizhatom magam. És természetesen angol szabásúnak képezelem, mert az mindig divatos, ha nem is hat az újdonság varázsával. Aztán ugyanígy van ez a cipővel, a gyerek ruháival meg a többi közszükségleti cikkel is. A vásárlásra föl kell készülni, ezt így tanulta a szüleitől kisgyermber, nem engedheti meg magának, hogy elhamarkodottan vásároljon.

Megszokta ezt az életet, s mivel körülötte sokan éltek hasonlóan, nem is lázongott ellene. Néha persze... az ő igényei is megugrottak, és mér-földre hagyták maguk mögött a szükségletet. De azért egyszer se engedett a csábításnak. annál is inkább, mert nem volt miből könnyelműsködni.

Nemrégiben új kolléganőt helyeztek az irodába. Nem váltotta naponta a ruháit, de minden holmiján látszott, a legdrágábbak közül választotta. Fiatall — mondta rá megbo-csájtón. — Mikor öltözködjön, ha nem most? Aztán valami hivatalos papíron megállta a születési évét. Egy-ideők voltak. Akkor csak néhány percig tartott a pánikhangulat, sikerült másra terelnie a figyelmét. De este és más estéken is újra és újra eszébe jutott: így élem le az életem,

Stettner Béla

Kiáltás

Jankovich Ferenc

Házat húznak fel

Házat húznak fel udvarunkban, megy ez; varázsos gyorsaság: tegnap semmi, s ma félig itt van, mint növény, növekszik a ház...

Dolgoznak, s figyeld csak, mindenkiből kihabzik valami zene: gyűrőgép, ahogy földet döngöl, mint titán-lépés üteme.

Vékony a horgany, így ha vésik, szavára elriad a nesz: félig zenei hang, recézik s bong a kalapált fémlemez.

Új hang, picit talán lüdbörzö, új zenekarba illenék: hol más határt karcolt a körzö, találd ki, mit; nem zene még —

Csak a fül képzeli, hogy milyen: valami vásás, kissé más — valahogy úgy, hogy bele illjen a karcos lapátcsusszanás,

a sóderzaj-szikrázat vad-kék ropogó lángra, mely hideg: szürös hang, mintha jéggyöngy esnék, hallatán borzad az ideg —

S lehet a ritmus az egészben oly tömpe, dermedt koccanás: izig rándító, mint a kézben két összeültött kalapács.

mindig filléres gondokkal, olcsó beosztással. Ha jó emlékszem, sose követtem el semmi meggondolatlanságot. Mindent előterveztem, százzszor meghánytam-vetettem magammal, a családommal, ahogy illik. Nem lehet lekifurdalásom, nem engedtem a szélszéleimnek. Naponta hűstalan melegvacsora a családnak, ebéd után egy szimpla, vasárnap disznóhús és sütemény. Ünnepnapokon kiadós ebéd, egy ünnepi sötét ruha hét végén cukorka a gyerekeknek. Ennyi és nem több. Se cigaretta, se ital, se édesség.

Pedig szerette a csokoládét, a habos cukrászsüteményeket. Neve napján Géza meghívta a cukrászdába, és gesztenyepürét rendelt neki. A szabadságát anránként fogvasztotta el nagytakarításra, gyerekbetegségre. Az új kollégáné Pestre ment cinót vásárolni, mert lithon nem talált megfelelő. Visszafelé pedig hálókocsiban utazott. Hálókocsiban. Ő még sose látott hálókocsit belülről. Tavaly néhány napot a pesti nagymamánál töltötték. Hogy elkerüljék a napnapi hőseget, az éjszakai vonatra váltottak jegyet. A gyerek az ölkében aludt, ő meg ültükben el-elbóbiskoltak, a sötét fülkében. Néhány perc után egymásnak verdőttek és fölriadtak.

Egyforma kockás füzetekbe jegyezte a kiadásait. A könyvelésem — mondta, és még büszke is volt rá. Bármelyik percben előkaphatta az 1963 felirató füzetet, hogy ellenőrizze, melyik évben gazdálkodott ügyesebben. A kockás papírok előtt semmi sem maradtatott titokban. 1962. november 9. — 10 deka savanyúcsukor — á 2,40.

Potyapénz — próbálgatta a szót, és 8 darab százforintos elkülönített a többitől — potyapénz. Még ma meg-